

és egyik? Mint ahogy bennem is megbíznak százan és ezren, ha a vasúti váltót kezelem, vagy fontos információkat gyűjtök. Ebben a beláthatatlan kölcsönös függésben és kölcsönös bizalomhálózatban az a veszély, hogy valaki megszegi a játékszabályokat, és ezzel nemcsak mérhetetlen károkat okoz, hanem a közösség hitét, s ezáltal az együttélés alapjait rendíti meg. A veszély tehát az egyed becsületének, felelősségtudatának óriási megterhelése és az ezzel járó, a gazembereknek kedvező visszaélési lehetőség.

### **Ami megjegyzendő**

Foglaljuk össze gondolataink lényegét! A tudományos és a gazdasági fejlődéssel párhuzamosan — ha nem is kizárólag annak következményeként — egy másik, egészében az emberre vonatkozó fejlődés megy végbe, amely lényegében az ember szellemi nívójának emelkedése és önállósodása. Az eredmény: olyan életforma, amelyben nagyobb a kockázat, tehát súlyosabb a vereség és értékesebb a győzelem. Ennek tudatában a keresztény csak egyet tehet: igyekszik! — azaz hisz a fejlődésben, és a fejlődés értelmének megfelelően tudatosabban, szellemi gyarapodásban, tehát emberibben él.

Johannes Gründel

## **SZEXUALITÁS ÉS KERESZTÉNYSÉG**

### **A keresztény emberkép mint a nemi erkölcs alapja**

Ma a komolynak számító irodalom nem kis része kétségbevonja a keresztény erkölcsi tanítás egyes formáinak érvényét, sőt az egész keresztény nemi erkölcsöt, mint elavultat, elvileg elutasítja. A kereszténységnek ugyan nincs mit félnie konkurrens normától, de azért éppen a plurális társadalomban kellően meggyőző bizonyosságot kell adnia azoknak az erkölcsi alapelveknek és szabályoknak érvényességéről, amelyeket hirdet. Egyáltalán nem könnyű feladat; nem is lehet soha véglegesen megoldani, hanem minden idők teológusainak és antropológusainak számára feladat marad. Minden kornak — saját körülményei és antropológiai előfeltételei szerint — újból meg kell kérdeznie a bibliai kinyilatkoztatást: mi a keresztény magatartás magva, és miképpen lehet az Újszövetség kijelentései alapján a mi korunk számára is példaként előírni, vagy legalábbis levezetni Krisztus követését és Isten akaratának teljesítését.

Az emberről szóló kinyilatkoztatások először is „eredeti” állapotára vonatkoznak, úgy, ahogy Isten megteremtette, továbbá a bűnnel bekövetkezett rendtelenségre és annak következményeire, végül pedig arra a helyreállításra és újjáteremtésre, amely Jézus Krisztus megtestesülésével és megváltásával

máris megkezdődött, és a végső időkben teljeseedik be. E hármasszempontról — a teremtés, a bűn és a megváltás rendje — vázoljuk a következőkben röviden a keresztény emberképet, és kérdezzük meg: mi a jelentősége az emberi nemiség helyes látása és értékelése tekintetében.

### **Az ember nemiségének „eredeti” jelentősége és értékelése**

A keresztény teremtéstörténet teisztikus világfelfogása szoros viszonyt tételez fel Isten és teremtett világa között. Isten csakis úgy tevékenykedhetik, hogy a dolgok valamit tartalmaznak abból, amit teremt. Eszerint az embernek az a feladata, hogy megkeresse a teremtményekben benne lakozó isteni „gondolatot” és erkölcsi szabályként tisztelje. Cselekvésének törvénye tehát az istenteremtette lények benső létstruktúrája, természete és lényege.

Már a Szentírás első fejezeteiben leszűrődött az ember ősi ismerete és megtapasztalása saját lényéről, különösen teremtett lényéről, férfiúi és asszonyi minőségben. A jahvisták régebbi teremtsleírása (Gen 2, 4skk) az ember teremtését úgy mondja el, mint Isten első cselekvését egy teljesen antropocentrikusan tekintett világban. Az ember Isten szőlítésára mint szembenálló fél, mint Isten „partnere” jelenik meg. Az egész Szentírásban sehohsem fejeződik ki ennyire világosan az embernek egy személyes másik, egy „te” felé való rendeltetése, mint ezekben a szövegekben. „És az Úristen így szólt: Nem jó az embernek egyedül lenni; hozzá hasonló segítőt akarok alkotni neki” (Gen 2, 18). Az ember tehát nem magányos teremtmény, hanem természetöll fogva kiegészülésre való; ezt nem találja meg a teremtés többi részében, csupán egy emberi „te”: az asszony alakjában. Az itt említett „segítés” nem csupán ebben vagy abban a dologban, vagy az emberre háruló fajfenntartásban való segítség, hanem egyszerűen magában az emberi életben. Az asszony mint a férfi segítője, embervoltának partnere, és megfordítva: így lehetne összefoglalni ezeknek a rövid mondatoknak ősi felismerését és kijelentésének lényegét. Még a nőtlen férfira és a hajadon nőre is valamilyen módon érvényes ez, mert a férfi mindig a nőre utalt marad, a nő pedig a férfira; mindkettőnek igazi partnerségben, egymás társaként kell emberi feladatát betöltenie. Költői, képes kifejezéssel festi a Biblia Éva teremtését a férfi bordájából. Ennek az ábrázolásnak alapja az „erosz”-nak, a két nem egymás iránti vonzódásának adott ténye. Férfi és nő kapcsolatának legmélyebb formáját azonban az „egy testté válás” állítja elénk, amely nemcsak múlt nemi közösülés, hanem férfi és asszony teljes és visszavonhatatlan egyesülését jelzi — olyan közösséget, amely a vérségi kötelékeket is szét tudja szakítani: „Azért a férfi elhagyja atyját és anyját és feleségéhez ragaszkodik, és lesz a kettő egy test” (Gen 2, 24). Már itt célzás történik a házastársi szeretet sajátos jellegére: föltétlen hűség kapcsolatát kívánja meg. Nem hiába jellemzi éppen az ószövetség Izrael népének Istenhez való viszonyát a hűség,

ill. a házassági szövetség (és Izrael hűtlensége esetén a paráználkodás) képével. Amikor az ószövetség különböző helyein férfi és nő nemi közösségének végrehajtására a „megismerés” (jada) fogalmat találjuk, ez a fogalmak nyelvén már jelez valamit abból a mélységes megismerésből és megtapasztalásból, amelyet ez a végső személyes közösség foglal magában és hozhat létre.

A Genézis 1. fejezetében található „papi” teremtés-tudósítás főleg az embernek, mint a teremtés koronájának uralkodói helyzetét emeli ki. Hármaskörűlírással mondja róla, hogy Isten képmására van teremtvé, és pedig mint férfi és asszony: „És Isten megteremtette az embert, mint képmását. Mint Isten képmását teremtette; férfiúvá és asszonnyá teremtette” (Gen 1,27). Az embernek itt kifejezett képmás-volta tehát nem pusztán a lélekre vagy a szellemre vonatkozik — lélekre és testre való görög-dualisztikus felosztás alapvetően idegen mind az ó-, mind az újszövetségtől, ha olykor alkalmaznak is ilyen fogalmakat —, hanem az egész emberre, férfira és asszonyra. Az egész emberteremtés Isten képmása, teste és nemi erői is. Sajátos feladatként a termékenységet és a földön való uralkodást kapja (Gen 1,28sk). És az egész teremtésleírás azzal a megállapítással zárul, hogy minden nagyon jó, amit Isten alkotott (Gen 1,31).

Már ez a néhány szöveg tisztán mutatja az emberi képmás „eredeti” jelentőségét. Isten akara ez: az embert közösségi rendeltetésére utalja, és arra a feladatára, hogy egy másnemű partnerrel való visszavonhatatlan kapcsolatban találja meg kiegészülését, s ugyanakkor biztosítsa a szaporodást.

Az a tény, hogy e feladat Isten külön parancsában jut kifejezésre, továbbá hogy a jahvista teremtésleírás az ember cselekvésének bizonyos tekintélyi határt jelöl ki (vö. Gen 2,16sk), az embernek egy további sajátosságát juttatja kifejezésre: Az ember nem olyan lény, amely szinte automatikusan teljesíti Isten akaratát. Ő szabad: éppen szabadsága személyes méltóságának és isten hasonlóságának lényeges alapja. Szabadsága azonban korlátolt, nem kötöttség nélküli, nem „valamitől” való szabadság.

A teljes kötetlenség értelmében, csak negatívan felfogott szabadság kaoszhoz vezetne, és lehetetlenné tenne minden emberi együttélést. Sokkal inkább arról a rendről van itt szó, amely az embernek üdvösségére adatott. De ehhez sem a természet törvényei vagy az ösztön köti, mint a többi teremtményt, hanem szabadon kell elismernie és elfogadnia. A II. Vatikáni Zsinat is hangsúlyozta a szabadság nagy jelentőségét, amikor „az isteni képmás kiváltságos jelét” látja benne. „Az ember méltósága így megköveteli, hogy tudatos és szabad elhatározással cselekedjék, azaz mély személyes meggyőződéstől indítva, nem pedig vak belső ösztön vagy pusztán külső kényszer hatására. Az ember úgy jut el erre a méltóságra, hogy lerázva a szenvedélyek bilincseit és szabadon választva a jót, halad célja felé, a

kellő segédeszközökről pedig leleményes iparkodással gondoskodik" (Az Egyház a mai világban 17).

Az ember léte tehát „túlmutat önmagán”; szabadnak van alkotva, nyitott marad erőinek alakítására. Feladata az, hogy túl jusson önmagán az embertárs irányában, de ugyanígy Isten irányában is, aki létbe „hívta” és feleletre „szólította”. Mindenütt tehát, ahol a szabadságra hivatott embernek ezt a kettős transzcendenciáját elhanyagolják vagy tagadják, ahol az embert legföljebb csak pusztán evilági, természetes lényként értékelik, megcsorbított emberképpel van dolgunk.

Eppen a bibliai kinyilatkoztatás juttat túl a pusztán evilági, nagyon is könnyen önközpontúvá váló létértelmezésen, amikor a történetiségében létező teljes embert Isten elé állítja, s világot és embert meghaladó célt mutat neki, ezzel egyben feltárva az emberi lét végső értelmét.

Az ember „eredeti” képéhez tehát hozzátartozik szabadságra való hivatottsága, horizontális viszonya az embertársakkal, valamint vertikális viszonya Istennel. Az a teológia, amely legföljebb az emberek közti viszonyra, azaz antropológiára zsugorodik (támpontokat találhatunk ehhez Robinson könyvében: „Isten más”), funkcionális teológia; Isten ennek már nem személyes és transzcendens lény, hanem mítosz. Az ilyen teológia azonban nem tarthat többé igényt a keresztény teológia nevére.

Tehát az embert nem értjük meg teológiailag eléggé a kinyilatkoztatás világánál, ha csak önmagában zárt, értelmes teremtményként jellemezzük (homo est animal rationalis). Az emberi természet teljes fogalma csak ott tárul fel, ahol az embert személyes én-nek is látjuk, személynek, aki létéből fakadó „nyitottságában” egy „te” felé túllép önmagán és így bontakozik ki teljesen. A végső kiteljesedést csak Isten, az abszolút „Te” hozhatja meg; de már a személyes, embertársi viszony is analóg, előzetes formája ennek a találkozásnak és beteljesedésnek.

## **Bűn és megváltás**

Elutasítandó az ősbűn szexuális értelmezése: annak lényege az ember kevésége, Istentől való önkényes elszakadása volt. De ez zavart okozott egész lelki berendezésébe és egymáshoz való viszonyába is. Férfi és asszony, ahelyett hogy segítené, csábítja és elárulja egymást. A kettő közötti „rangkülönbség” csak a bűnbeesés után, büntetésként merül fel először („uralkodni fog rajtad” Gen 3,16). Az őstönvilág, az akaratérő, a megismerőképesség rendje mind megbomlott. Az ember nem hagyatkozhatik többé saját erőire, sem az emberek általános viselkedését nem tarthatja mércének. Nem helytálló a naturalizmus naív optimizmusa, viszont nem lenne helyes teljes romlottságról sem beszélnünk. Az egyes ember, lelkiismerete és a kegyelem segítségével, felismerhet bizonyos erkölcsi alapkövetelményeket és felelős is ezek teljesítéséért, hiszen különben jogtalanok lennének a Szentírás erkölcsi követelményei (vö. Róm 1-2). Nincs szó arról sem, hogy nemi területen „különösen” mutatkoznék a rendetlenség. A bűn inkább abban áll, hogy az ember autonóm és önző módon rendelkezik nemi erői fölött.

A Krisztus megtestesülésével kezdődő eszkatológikus idő nem vezethet bennünket a földi valóság lenézésére, ha ez időről-időre kísértésként fel is merül (vö. 1 Tessz.). Eppen az Úr testbe öltözése tanít meg bennünket a test nagy megbecsülésére. E világ az üdvösségünket eldöntő találkozások helye, egymással és Istennel. Pál a testet a Szentlélek templomának nevezi, amelyet a testi bűn megszenteltelenít.

A kereszténység elismeri a természetes (családi, népi) kötöttségeket, de ezt túlszárnyalja a kereszténység és Krisztus vérével megpecsételt természetfölötti közösség. Ennek világánál nincs már „sem férfi, sem nő” (Gal 3, 27skk), vagyis minden ember egyenértékű. Krisztus erkölcsi törvénye a szeretet kettős parancsában fejeződik ki. Aki igyekszik Krisztus útmutatását követni, annál nem lehet egykönnyen szó „halálos” bűnről.

A keresztény házasságban, amelyet Krisztus felbonthatatlannak jelentett ki, mintegy az egyház „össejtje” valósul meg (vö. Ef 5, 32). Az ilyen szeretetközösség nem lehet csak evilági: a benne fölébredő vágy öntudatlanul is túlmutat a világon. A végső beteljesedésben azonban már nem lesz szükség házasságra. Ezért a kereszténység ismeri és értékeli a szüzességet és a cölibátust is. „Mindenki úgy éljen, ahogyan az Úrtól osztályrészeül jutott” (1 Kor 7, 17). A hitből élő ember számára a házasságnélküli állapot már nem hiány vagy szegény, mint az ószövetségben, hanem az emberi kérés egyik érvényes útja.

## **Erkölcssteológiai és pedagógiai következmények**

Ha a különböző kultúrákban a házasság és a nemi élet helyes rendjének erkölcsi szabályait és követelményeit keressük, igen különböző határvonalakat találunk. Sok tekintetben negatívumokban merülnek ki, tilalmak vagy akár tabuk formájában, a minimális rend biztosítására. A kereszténynek ez kevés. Őt az eléje állított feladatok érdeklik, hogy ezekből levonja a megfelelő erkölcssteológiai és pedagógiai következményeket. Az ember nooszférába való fölemelkedésének teljesen meg is felel, hogy normái ne maradjanak immár pusztán negatívok, tehát ne merüljenek ki csak tilalmakban, hanem pozitívan mutassanak rá a követendő célra. Ez a cél a keresztény embernek egyszerűen a szeretet, ahol a szeretet fogalmát az iménti keresztény emberkép értelmében kell közelebből értelmezni. Az embertárs iránti szeretet foka lehet az ember egész erkölcsi magatartásának érték-mérője.

A következőkben a teljesség igénye nélkül előszámlálunk néhány pozitív követelményt, mint szexuális utmutatást, rámutatunk a nemiség területén elkövetett hibák tárgyi és alanyi értékelésére, valamint a nemi nevelés alapirányára.

### **A nemi erkölcs szabályai**

A keresztény nemi erkölcsöt nem értelmezhetjük tisztán pozitív jogi rendelkezésnek; inkább az ember létéből, ill. az emberi nemiség sajátos természetéből, valamint a keresztény ember hitből fakadó szeretetére vonatkozó kinyilatkoztatásból származik. Ennyiben az erkölcsi jó megfelel az ember lényegének, és személyisége helyes kibontakozására segíti, sőt létrehozza

ezt a kibontakozást. Ezzel szemben a dolgok természetével ellenkező, erkölcsstelen magatartás gátlás és akadály az embernek magának, és embertársaival való viszonyában is. Az Egyház a múltban sem korlátozta az embert önkényesen erkölcsi követelményeivel; ha bizonyos szabályok ma elavultnak látszanak, ez azért van, mert az alapjukul szolgáló korábbi biológiai vagy antropológiai kijelentések nem érvényesek többé.

A tisztaság mint a nemi erők rendjére és helyes formálására való alapvető készség.

Az erkölcssteológia a „tisztaság” kifejezéssel írja körül az ember benső készségét arra, hogy teljes igent mondjon nemiségére, a szexuális ösztönöket teljes személyi-társadalmi jellegükben elismerje, és az emberi élet egészébe értelemszerűen beépítse. Sajnos ez a szó — éppúgy, mint a „szüzesség” — mai nyelvérzékünk számára elveszítette pozitív tartalmát. Bizonyos társadalmi és életbeli lekicsinyléssel „tisztá emberen” („fiatalembereken”!) többnyire a „falusi ártatlanságot” értik, akit a kinyílt szemű „városi” lóvátethez, — vagy az olyan lányt, aki valamiképpen „pártában maradt”, és aztán mint „aggszűz” nem tud helyesen kifejlődni. — Az ilyen torzképek az „ártatlanság, szemérem, tisztaság, szüzesség” kifejezéseknek kicsinylő értelmet adnak, úgyhogy a mai fiatalok számára először is új, elfogadható fogalmakat kellene keresni, hogy legalább részben fölismertessük velük a szemérem pozitív tartalmát. Indítványok pl.: „teljes odaadás Krisztusnak, tapintat, az intimszféra tisztelete, önuralom, belső és külső higiéné, emberméltóság és önmagunk tiszteletbentartása”. A tisztaság mint erényes magatartás tehát semmiképpen sem pusztá megtartóztatást, vagy rituális „tisztaságot” jelent, hanem törekvést a nemi erők helyes, az emberméltóságnak megfelelő alakítására és rendezésére, és ez nagyjelentőségű mind a személyiség kibontakozására, mind a közösség felépítésére nézve. A tisztaság célja: „képeség a sajátosan nemi téren való szeretetre és ezzel együtt a helyes házasságra; mert házasságra csak az képes, aki átfogó értelemben szeretni tud. Analóg módon áll ez a cölibátusra is, mert a hivatásos házasságnélküli élet ugyanúgy hívás az emberi közösségben folytatott szerető életre. Ezt a hivatást is csak az olyan ember töltheti be értelmesen, aki, akár férfi, akár nő, képes a szeretetre, mint „szeretetre képes” gyakorol szabad és hitelreméltó lemondást” (F. Böckle).

Ha a nemiség a teljes emberség egyik összetevője, akkor nemcsak lebecsülése vagy tagadása végzetes, hanem éppenúgy minden eltúlzása és elszigetelése is, tehát az olyan emberkép, amely a biológiai-állati részt úgy kiemeli a szellemi-személyes rovására, hogy az embert végül is csupán szexuális lénynek tekinti. A nemi erők elszigetelt, csupán funkcionális értékrendje hamarosan ilyen következményekkel jár: az öncélú nemi gyönyör jogának követelése, az ösztön kívánta kielégülés szabad levezetése, a későbbi

házasélet nemi „begyakorlása”, a nemi gyönyör csömörig menő fiatalkori kiélvezése és kiélése. — Az ilyen és hasonló jelszavak ma messzemenően a nemiség korábbi tabunak-tekintésére bekövetkezett visszahatás; de az ellenkező végre, az ösztön-szféra teljes felszabadulására vezetnek. J. Lepp a freudi pszichoanalízis egyik legsúlyosabb tévedését látja ebben az állításban: „a nemi ösztön az egyén önkielégülést kereső gyönyörtörekvése, és odafordulása a másikkal többé-kevésbé esetleges jellegű”. Freud szem elől téveszti azt a tényt, hogy éppen a nemi ösztön mély, alapvetően e g z i s z t e n c i á l i s viszonyt akar létrehozni a másik emberrel.

A személyes mélypszichológia is meggyőződéssel állítja, hogy a nemiséget nem értékelhetjük tisztára autonóm rendszer gyanánt a teljes személyen belül — mint mondjuk az emésztést vagy az anyagcserét —, inkább magához az embermivolthoz tartozik. Ezért senkisémet vélheti, hogy ő fel van mentve a nemiség helyes alakításának és kialakításának feladata alól. Az emberi személyiség alakulása és kibontakozása lényegesen függ a teljes emberi jellegtől és a nemi érettségtől. Személyes házastársi szeretetről és nemi, ill. teljes emberi érettségről is csak ott beszélhetünk, ahol az ember már megszabadult gyerekes önzésétől, leszámolt bizonyos kivetítésekkel, öntudatlan példaképekkel, különösen a másnemű szülők képével, és kivívta a szeretetnek azt a magatartását, amely kész a döntésekre és a felelősség viselésére önmagáért, a partnerért és a jövőző gyermekért.

Reméljük, hogy az embernek az a teljes, személyes felfogása, amely — hála a mai teológiai biblikus újraeszmélődésének — mind általánosabb érvényűvé válik, elvezet a nyugaton uralkodó görög dualizmus végleges legyőzéséhez. Ez ugyanis nem utolsó sorban volt az oka annak, hogy a testi szférát majd túlságosan sokra, majd pedig túlságosan kevésre becsülték.

## A nemi erők szublimálása

Ha az ember csak ösztöneire és impulzusaira lenne hagyva, nem jutna el személyiségének kifejlődésére. A tapasztalat máris bizonyítja, hogy az embert, az állattól különbözően, nem biztosítják ösztönei, hanem szabadság az osztályrésze, és ez lehetőséget ad neki arra, hogy rendeltetését szabadon elfogadja, vagy pedig elhibázza. Ráadásul ösztönös erői óriási energiafőléssel rendelkező hajtóerők. A nemi erők helyes rendezése ezért nem csupán az elvileg plasztikus jellegű emberi szexualitás kormányzását és alakítását kívánja meg, hanem a teljes magatartásba történő beillesztését is, továbbá a főlős ösztönök átalakítását és fölhasználását más életfeladatokra (= szublimálás). A szublimálás nem elfojtást jelent. Lényegében a nemi erők át a l a k í t á s á r ó l van szó, harmonikus beépítéséről az egész személyiségbe. Eközben az ösztönös erők „szexustalanításon” és szocializáláson mennek át. Ha ez elmarad, akkor az ember szeretetre való képessége is veszélybe kerül: az ösztön önállósult erői szétrobbanthatják. Az olyan s z e x u á l i s m e g -

tartóztatás, amelynek alapja csak a ferdén értelmezett és helyeselt nemiség, vagy az alkalom hiánya, még nem pozitív jellegű. Ellenkezőleg: ahol a normálisan felmerülő ösztönös indításokat rövidzárlat-szerűen félretolják vagy elfojtják, ott kiegyenlítetlen, nevetségesen prúd magatartásra vezethetnek, és megakadályozhatják a személyiség kiérését. Csak ha szublimáljuk, vagyis elfogadjuk és feldolgozzuk a nemi ösztönök felhasználatlan erőit, akkor szabadítanak fel nagy testi-lelki energiákat, amelyeket jelentős vallásos, karitatív és kulturális teljesítmények céljaira lehet gyümölcsöztetni. Amikor az ember a szeretet magasabb, teljes formáinak szolgálatába áll, akkor megtartóztatása pozitív jellegű.

#### A teljes nemi odaadás (nemi érintkezés) szükséges előfeltételei

A teljesen végrehajtott nemi odaadásban bizonyos megismerés megy végbe: két ember, mindegyik a maga össze nem téveszthető egységében, felismeri, hogy egészen és mindenestül egymásért van, és egymásé lehet. Ez a „megismerés” egyben magával hozza a partnerek egymáshoz való kötöttségét, amit különösen a nő tapasztal meg erősebben. Ezért ez a két ember az ilyen kölcsönös „kitárulás” után nem válhat el úgy, mintha mi sem történt volna. Valamiképpen közük marad egymáshoz, és ez adott esetben egy másik partnerrel kötött házasságban zavarokra vezethet.

Kinsey a házasság előtti nemi érintkezést pusztán aszerint ítéli meg, hogy az illető világnézete alapján összeütközésbe kerül-e ezáltal önmagával és lelki kárt szenved-e, avagy nem. De ő is elismeri, hogy még olyan esetekben is, amikor mind a két fél úgy gondolja: kölcsönösen elismerte és feldolgozta a házasság előtti nemi érintkezés tényét, a házasságkötés után, éppen feszült helyzetekben, mégis bonyodalmakra és kölcsönös vádaskodásra kerülhet sor.

Már ez a tényállás is közelhozza azt a következtetést, hogy a teljes nemi odaadást nem lehet végrehajtani anélkül, hogy felelősséggel ne járna a másik félre nézve. Felelősség nélkül a „partner” iránti magatartás nemcsak szeretetlen, hanem igazságtalan is, még akkor is, ha a másik még nem érzi az igazságtalanságot és elvileg beleegyezik a házasság előtti érintkezés semmire sem kötelező, felelőtlen teljes odaadásába. Meglehet: sok ember azért nem éli át teljes nemi odaadásában a másik ember egyedül rá jellemző egyedi mivoltának megismerését és a kölcsönös összetartozásnak, egymáshoz kötöttségnek a megtapasztalását, mert egyszerűen nincs meg benne a szükséges nyíltság és érettség. Talán hiányzik belőle a szeretet igazi teviszonya. Fagyosan belemerevedik saját személyébe és önző érdekeibe, és ez megakadályozza, hogy felfigyeljen a másik titkára; így aztán „nem találja meg és nem találja el” a másik ember egyénisége, nem ébred fel benne a vágy, hogy „örökre” hozzátartozzék. Hogy az igazi szeretet szükségszerűen

halhatatlanság után vágyakozik és tartósan bírni akarja a másikat, azt már a görög filozófus, Platón is rég belátta.

Ezért a teljes nemi odaadás elvi teréül a házasságot kell föltételeznünk. A teljes kötöttség szándéka nélkül nem lehet teljes felelősséget vállalni a partnerért és az esetleges utódokért; az odaadás helyébe könnyen zsákmányul esés lép. „Éppen a nemiség átfogó személyes értelmezése mutatja meg, hogy a teljes értelmű nemi szeretet-odaadás a biztosított házassági kötöttség terét kívánja meg. Ha abból a meggyőződésből indulunk ki, hogy a nemi aktus, teljes emberi értelmében, az egész személy kölcsönös és teljes odaadásának átfogó jele, akkor a személy ismeretének és akaratának is mögötte kell állnia, különben nem tudjuk, mi értelme az egész személy emlegetésének. Az ilyen szeretet totalitást követel meg: egészen és mindenkorra akarja azt, akit szeret“ (Böckle).

Ezért a kölcsönös felelősséget vállaló alapvető igen-t még a nemi aktus végrehajtása előtt ki kellene mondani és a közösség előtt is megerősíteni. Az embernek ugyanis kötelezettsége van a közösség irányában is, amely gondoskodik róla, de követelményei is vannak tőle. Továbbá egyik féltől sem lehet és nem is szabad megkívánni, hogy jogainak biztosítása és írásba foglalása nélkül, csupán a másik ember személyes szavára menjen bele a házasság következményekkel terhes kötöttségébe.

Az Újszövetség radikális szeretetkövetelményét tekintetbe véve ezért a házasság előtti és házasságon kívüli nemi érintkezés tárgyilag nézve még nem teljes értelmű, és így nem tarthatjuk egyszerűen jogosnak. De ez nem jelenti azt, hogy minden esetben már súlyos jogtalanság.

Azonban a házasság felé vezető úton — komoly ismeretség esetén — megengedettek és elő is fordulnak a szeretetnek más, már erotikus-nemi jellegű jelei és bizonyágai. Ezek az igazi szeretet, az önuralom, s így egyben a házassági előkészület próbakövei. De a két szerelmes lelkiismeretes felelősségtudata eközben vigyázni fog, hogy a kedveskedések ne vezessenek üres szexuális játékra, és ezzel tisztátalan magatartásra, amely tudatosan és készakarva csak a pusztá nemi kielégülést keresi.

A nemiség jelentősége a szaporodásra nézve

Már a szexualitás tisztán biológiai-állati értékelése és szemlélete felismerteti velünk, hogy a nemiség alapfunkciói közé tartozik a szaporodás végrehajtása is. Az a tény, hogy a nemi odaadás aktusába már természettől bele van ágyazva az új élet nemzése is, a szerető odaadásnak és az élet ébresztésének szoros kapcsolatát mutatja. Ahol tehát az új élet keltését elválasztják a szeretettől, és pl. pusztán gazdasági megfontolások alapján, vagy pedig mesterséges úton, retortában hajtják végre, az embertelennek tűnik, és ezért erkölcstelen is. Az emberi életet nem lehet és nem szabad pusztá „kalkulációval“ kiszámítani és megalkotni. A házassági szeretet-odaad-

dásba való beillesztést kívánja. Igaz, előfordul szeretet és szeretetből fakadó odaadás nemzés nélkül is — erre mutat már az a tény is, hogy az asszony nem mindig rendelkezik megtermékenyíthető méhvel —, viszont szeretet nélküli nemzésnek sohasem szabadna előfordulnia. Ezért a házastársi szeretet alapvető feltétele marad mind a teljes nemi odaadás végrehajtásának, mind új élet nemzésének. A szeretet oly sokoldalú fogalma a keresztény emberkép felől olyan teljes tartalommal mutatkozik, mint sehol másutt. A házastársi szeretet jellege totális, és mindkét fél részéről az élethossziglani hűség visszavonhatatlan szándékát kívánja meg. Az emberi élet teljes rendjének megfelelően a generatív és a személyes értékeknek össze kell kapcsolódnok, és együtt kell egy egészet alkotniok; mert szeretet és élet összetartozik.

### **Hibák és ezek értékelése**

Ha az emberi nemiség lényegében az ember személyes kapcsolatának, egymásra-irányítottságának a kifejezése, akkor értelmét tévesztett minden önmagáért keresett nemi tevékenység, vagy az olyan, amely túlhalad a valóban meglévő szellemi és lelki kapcsolaton (mint amilyen a teljes nemi odaadás a házassági hűség kötöttsége nélkül). Az ilyesmi hamis megnyilvánulása, léthazugsággá lesz. Egy nemi cselekedet morális értéke tehát a benne megnyilvánuló személyes létértékkel mérhető.

#### **A nemi hibák szubjektív oldaláról**

A nemi erkölcs szabályai nem pozitív egyházi parancsok, hanem az ember lényegéből és természetéből származnak, ezért az Egyház nem rendelkezhet róluk úgy, mint a törvényhozó törvényeiről. Tehát nem is szüntetheti meg e kötelezettségek érvényét azok számára, akik nem képesek teljesíteni. Hogy ebben az egyes ember mennyire vétkes, az más kérdés. A Szentírás a „porneia”-t azok közé a bűnök közé számlálja, amelyek kizárnak a mennyek országából. De ez nem annyira az egyes nemi vétket jelenti, hanem inkább azt a magatartást, amely nem fáradzik tudatosan a nemiség területének erkölcsi rendbentartásán. Ez a tulajdonképpeni erkölcstelenség vagy szemérmelenség. A „porneia”-nak ez az alapmagatartása azonban nemcsak annak sajátja, aki ténylegesen kapcsolatba lép egy rossz személlyel (= porne), hanem már annak is, aki a teljes nemi odaadást elvben a megkövetelt hűségi kötelék és felelősség nélkül valósítja meg, vagy jogot formál ösztöneinek autoerotikus (önző) kielégítésére.

A tisztátlanságot nem szabad csak funkcionálisan körülírni, mint a nemi képességgel való „visszaélést”. Azt a magatartást is jelenti, amely nem kész elismerni a nemiség személyes, egész-jellegét, és nem sorolja be ehhez képest az emberi élet egészébe, még akkor is, ha ez idáig nem vezetett a

nemi erővel való visszaélésre. Ennek megfelelően tisztátalannak kell tartani a nemiség egyoldalú biológiai értékelését is, ha mint „pars pro toto” ideológia jelentkezik.

A hibás magatartás nagyságára, adott esetben a bűn súlyára nézve is mindenekelőtt az a döntő, milyen mértékben sérti vagy hamisítja meg a nemi hiba a szeretetet. Ahol a „fogyasztói magatartás” értelmében a nemi erőket mintegy pontosan és rövid határidőre működtetik és „élvezik”, ott minden felületes partnervizony ellenére is személytelen, üres szexuális játékok rajzolódik elénk, és a magatartás egésze egyenesen parázna jellegű. A partner itt pusztán szexuális funkcionáriussá fokozódik le. Az ilyen nemi tevékenység jellege mélységesen természetellenes, akkor is, ha házasságon belül történik, és szervileg minden a természet szerint folyik le.

Fontosnak látszik, hogy világosan elhatároljuk a tisztátalanságot a szemérmertlenségtől. A szemérem lényegesen védő jellegű, és nem mérhető ki centiméterrel. A szemérem és szemérmertlenség közötti határ korok és kultúrák szerint változik. A tisztaság annak akarása és feladata, hogy a nemiségnek az emberbe oltott mély erőit fegyelmezetten rendbeszedjük és az embernek magának, meg a társadalomnak együttes javára használjuk fel. A tisztátalanság viszont lényegében nem csupán hiányos önuralom és fegyelmezetlenség, hanem „sértés, tiszteletlen bánásmód és rendtelenség magának a szeretetnek a birodalmában” (G. Siewerth).

Ha a nemi erő egyszerűen hozzátartozik az emberhez és ilyen jelentős szerepet játszik az egész személyiség kifejlődésében, akkor a kereszténynek úgy kell lelepleznie a pszichikai, fizikai vagy szellemi „csonkítás”, a szó tágabb értelmében vett „kasztráció” minden kísérletét, ill. ezeknek az erőknek negatív felfogását, mint keresztényietlen, vagy — ha tudatosan és makacsul történik — erkölcstelen és tisztátalan felfogást. A nemiség megvetése, diszkriminálása ezért, éppúgy, mint a prűdéria, a tisztátalanság egy-egy válfaja. Erkölcstelen dolog lenne, ha a szűzességet és a cölibátust kultikus tisztasági szabályokkal, vagy manicheista gondolatokkal akarnánk igazolni. Nem hallgathatjuk el, hogy ebben a tekintetben ma mindenesetre tanultunk egyetmást a szűzesség és a cölibátus jelentőségének elmélyültebb megalapozására.

#### A bűnösség kérdéséhez

A bűnösség kérdését illetőleg a 6. parancs elleni vétkeknél tekintetbe fogjuk venni a mai mélylélektani ismereteket, és így gyakran tárgyilag súlyos hibáknál is — a megismerő vagy akaraterő súlyos befolyásoltsága alapján — „imperfectio actus”-t, vagyis sérülésből fakadó bűnt (Wundsünde) fog kellenni megállapítanunk. Továbbá különbséget kell tenni aszerint is, hogy az érdekelt még komolyan küzd-e személyes nehézségeivel nemi téren, vagy

már akarattalanul egyszerűen csak sodortatja magát. Végzetes lenne, ha szexualitásának formálását és beillesztését elvileg vitatná és elutasítaná. Már Aquinói Sz. Tamás különbséget tett a nemi hibák birodalmában a gyengeségből ill. az önmegtartóztatás hiányosságából (incontinentia) és a gonoszságból, vagyis az istenakarta rend elutasításából történő bűnök között: utóbbi a tulajdonképpeni mértéktelenség (intemperantia). Minthogy a bűn különösen az akaratban és annak bűnre hajlásában rejlik, Tamás a gonoszságból fakadó, tehát a mértéktelenség alapján álló bünt jelentősen súlyosabbnak tartotta, mint az önmegtartóztatás hiányának múltó szenvedélyből fakadó hibáját.

Joggal vetették fel az utóbbi időben teológusok azt a kérdést: nem kelene-e hitbéli nehézségek (amelyek nem foghatók fel bűnnek) és hitbéli kételemek (mint hitellenes bűn) mintájára nemi téren is különbséget tenni szexuális nehézségek és tulajdonképpeni szexuális eltévelyedések között.

A nemi területen elkövetett hibákat nem fogjuk a legsúlyosabb bűnök-ként felfogni; de „bagatell” dolgoknak sem szabad tekinteni őket; hiszen adott körülmények között jelentékenyen befolyásolhatják az ember szeretetre való képességét és a személyiség kibontakozását.

### **A nemi nevelés alapiránya**

Az ember testi mivoltának és nemiségének keresztény értékelése megtiltja azt, hogy a nemi jelleget kivonjuk a személyes felelősség alól, erkölcsileg nem-kötelezőnek mondjuk ki és pusztán ösztönszerűen működtessük. Eppen ennek a szférának öntörvényűsége való hajlamossága követeli meg az ember éberségét és állandó fáradozását, hogy ezeket az erőket beillesse a személyiség egészébe. Csak akkor mutatkozik meg a nemi erő pozitív jelentősége is az egyes ember személyiségének kibontakozására nézve. Az ösztönös erők formálása és a helyesen értett szeretetre való nevelés azonban csak akkor lehet sikeres, ha aszkézissel, az ösztönökön való uralkodással és felülkerekedéssel egybekötve történik, és ez szabaddá teszi a teret a másik emberrel való találkozás számára. A férfi és nő szeretetviszonya is csak akkor alakulhat helyesen, ha először átmegy a szexuális távolság szakaszán.

A felebaráti szeretet, a gyermeki szeretet, a jegyesi szeretet és a nemi ösztön természetes indítása más és más minőségű élmény és belső irány, mindegyik saját lelki gyökerére utal. Ezért a fiatalokat kritikus módon meg kell ismertetni a „szeretet” szó különféle tartalmaival.

A helyes nemi nevelés figyelmet fordít az embernek és nemiségének olyan lényegi szemléletére is, amely megfelel a mindenkorai életkornak és élethelyzeteknek. Olyan meggyőzően kell ezt a szemléletet a fiatalok elé állítani, hogy megsejtsenek valamit a nemi aktus egész-vonatkozásából és személyes mélységi kiterjedéséből. A nemek találkozása bizonyos érettséget

tételez fel az életben; a fiatalnak először is meg kell tanulnia, hogy a más-nemű felet ne csupán nemi meghatározottsága felől lássa. A tisztaságot mint helyes magatartást értelmesen kell megrajzolnunk a mindenkori életszakasz számára: más a jelentősége a gyermekkorban, más a serdülőkor idején, megint más a házasság előtti ismeretségben és szerelmi találkozásban, más a házasságban és a házastársi életközösség megvalósításában; és ismét más a házasság nélkül élő felnőtt, meg a Krisztusért szüzességet vállaló ember számára.

Ahol a nemi nevelés pusztá tudásközlésre szorítkozik, ott annak a szokrateszi tévedésnek az áldozata lesz, amely a tudást erényesnek tartja; éppen má felfigyelhetünk az ilyen félreértés veszélyére. Az olyan tanítás, amely egyúttal nem bevezetés az egész ember mélyebb megértésébe, növekvő felelősségébe és erkölcsi magatartásába, csak veszedelmes tudást közvetít, amely csupán a fiatal kíváncsiságát izgatja, végül is kísérletezésre ösztönzi, és, adott esetben végzetesen hibás magatartásokra és azok megrögződésére vezet. Ebből a szempontból roppant problematikusnak tűnik minden olyan közösségben végzett tudásközlés a nemi funkcióról („felvilágosítás“!), amely egyszerűen megelégszik tisztán biológiai-fiziológiai tárgyi tartalmak leírásával. Hiszen a nevelés mindig az egész ember vezetését, alakítását és képzését is magában foglalja. Az emberi személyiség kibontakozásának csak az a tudás válik javára, amely beleilleszkedik a teljes nevelésbe. Amíg a fiatalnak még nem közvetíthetünk értelmes belátást a nemiség értelmébe és jelentőségébe, addig persze többé-kevésbé „autoritatív” módon kell megadnunk magatartásának megkövetelt határait; de ennek a „vezetésnek” nem szabad parancsolónak lennie, és nem elégedhetik meg a pusztá megóvás módszerével sem. Azelőtt bizonyos tabuk védőszeretet töltöttek be: amennyiben mélyreható megokolás még nem volt lehetséges, megóvtak a teljes céltalanságtól és biztonságos határvonalat szabtak az embernek. Ahol a nevelés a tabuval együtt az attól megszabott határokat is megszünteti és helyében teljes kötetlenséget propagál, ott lényegesen elhibázta feladatát, az ember helyes vezetését. Aki sohasem tapasztalta meg a határ védő jellegét, az éppennygy hibás magatartásban vagy neurózisban végzi, mint az, aki megfordítva csak a határokat látja.

Az ember szellemi és testi érésével azonban minden nevelés rá fog mutatni az adott határok tárgyi okaira, vagyis az egyes erkölcsi szabályok értelmére is. Ezzel rávehet az erkölcsi követelmények elmélyítésére, benső megalapozására, és végül személyes elfogadására és megtartására. Ez föltételezi, hogy a nevelő maga is magáénak mondhatja és magatartásában éli is az ennek megfelelő keresztény emberképet. Csak így közvetítheti elevenen a rábízottaknak.

(Aktuelle Themen der Moraltheologie, Don Bosco Verlag, München, 1971)